

TARİH ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK UYGULAMALARININ ÇOĞALTILMASINA YÖNELİK BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ: İSTİKLÂL MAHKEMELERİNDE HİNT ASILLI BİR İNGİLİZ CASUS: MUSTAFA SAGİR

AN APPLICATION EXAMPLE DIRECTED TO THE REPRODUCTION OF THE ACTIVITY APPLICATIONS IN HISTORY TEACHING: BRITISH SPY OF INDIAN ORIGIN IN THE INDEPENDENCE TRIBUNALS: MUSTAFA SAGİR

Etkinlik Makalesi

Leyla Nur ÇELİKAĞI¹

Makale gönderim tarihi 5 Temmuz 2019

Makale kabul tarihi 12 Aralık 2019

Özet

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 yılında Mondros Ateşkes Antlaşması ile fiilen sona ermişti. Bu antlaşma maddelerine dayanarak İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne ait toprakları işgal etmişti. Bu işgalleri gören Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları bir çözüm arıyorlardı. Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Anadolu'da "İstiklâl" mücadelesi başlamıştı. 23 Nisan 1920'de ise Büyük Millet Meclisi açılarak milli egemenliğe dayalı tam bağımsız bir devlet kurulmuş oldu. Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasının ardından meclise karşı ayaklanmalarda kendini göstermeye başladı. BMM'ye karşı yapılan ayaklanmalara önlem olarak 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı. Meclis, kendi otoritesini koruyup varlığını sürdürebilmesi ve çıkarılan kanunun uygulanması için 11 Eylül 1920'de İstiklâl Mahkemeleri kuruldu. Ayaklananlar, İstiklâl Mahkemesinde yargılandı. Sadece ayaklananlar değil o dönemde Anadolu'ya Yabancı Devletler tarafından gönderilen casuslar da yargılanmıştı. 12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi "Büyük Millet Meclisi'nin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar" kazanımında işlenecektir. Seçilen bu kazanımla hem İstiklâl Mahkemeleri hem de Mustafa Sagir'i etkinlik yoluyla kavramaları beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstiklâl mahkemeleri, Mustafa Sagir, Milli Mücadele, Mustafa Kemal Paşa

Abstract

Ottoman Empire ended as a de facto with the Armistice of Mudros on 30 October 1918. On the basis of the provisions of this agreement, the Entente states occupied the lands of the Ottoman Empire. Mustafa Kemal and his friends who sees these occupations looked for a solution to this. On 19 May 1919, the struggle for independence of Mustafa Kemal began. On 23 April 1920, with the establishment of the Grand National Assembly, a fully independent state which based on national sovereignty was established. After establishment of the Grand National Assembly revolts started against it. On 29 April 1920, law of treason to homeland was legislated as a precaution to revolts against GNA. To implement of the law and protect the authority of the Assembly, Independence Tribunals were established on September 11, 1920. Rebels were put in a trial at Independence Tribunals. Not only rebels were judged in tribunals but also spies who were sent by foreign countries to the Anatolia were judged in them. With this acquisition the students are expected to comprehend the acquisition through an activity by preparing an event with both the independence courts and the British spy Mustafa Sagir, who has been tried here.

Keywords: Independence tribunals, Mustafa Sagir, National Struggle, Mustafa Kemal

¹ Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı, Lisans Öğrencisi, leylanurcelikagi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6571-8561.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasının ardından ülkede anarşi ve otorite boşluğu hakimdi. 16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi kurdu. Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla birlikte Ankara'daki bu meclise karşı ayaklanmalar da başlamıştı. 29 Nisan 1920'de Hiyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı. On dört maddeden oluşan kanun. Saltanat ve hilafet makamı ile ülkeyi düşman istilasından kurtarmak üzere kurulmuş bulunan Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetine karşı her türlü sözlü, yazılı ve fiili muhalefette bulunmayı ve halkı isyana teşvik etmeyi vatana ihanet sayıyor; bu suçları işleyenlerin idamla cezalandırılmalarını öngörüyordu. Davalar azami yirmi gün içinde karara bağlanacak ve cezalar meclisin onayından sonra infaz edilecekti (Küçük,2001, s. 350).

Ülke içerisinde İstiklâl Mahkemeleri; Ankara, Eskişehir, Isparta, Kastamonu, Konya, Sivas, Kayseri, Diyarbakir, Pozantı, Samsun, Yozgat, Amasya, Elcezire, İstanbul ve Şark'da kurulmuştu. Bu şehirlerde kurulan İstiklâl Mahkemeleri sadece kuruldukları ilde değil yakın çevredeki illerden de sorumluydu. Bu mahkemelerde idam cezasının yanında kürek cezası da verilmekteydi.

İstiklâl Mahkemeleri, asker kaçakları, isyan çıkaranları, casusluk, bozgunculuk, soygunculuk yapanları, görevini kötüye kullananları yargılamışlardır. Casusluktan yargılananlardan biri de İngiliz casusu Hint asıllı Mustafa Sagir, 1877 yılında Peşaver'de doğdu. İngiltere, sömürgesi altında bulunan bazı öğrencileri alıp kendi ülkelerine hizmet için yetiştirme politikası yürütüyordu. Mustafa Sagir de 10 yaşında Peşaver'den alınıp İngiltere'ye götürüldü (Kılıç Ali, 2018, s.393-396). Eğitimine önce İngiltere'de özel bir kolejde devam etti. Buradaki eğitiminin ardından Oxford Üniversite'ne bağlı Lincoln Kolejinde eğitim aldı. Lisans eğitimini ise Cambridge Üniversitesinde tamamladı. Mustafa Sagir; İngilizce, Arapça, Farsça, Almanca ve Türkçe dillerini de öğrenmişti.

İngiltere için İsviçre, Almanya, İran, Afganistan, Irak ve Türkiye'de casusluk faaliyetlerinde bulundu. İngiltere'nin Türkiye'deki casusluk faaliyetleri kapsamında Mustafa Sagir'den Velihaht Abdülmecid ve Şehzade Ömer Faruk'un Milli Mücadele hakkındaki görüşlerini öğrenmek ister ve bunun yanında İngiltere, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapılmasını da istemişti. Mustafa Sagir, Hindistan Hilafet Komitesi üyesi olduğunu belirterek İstanbul'dan Ankara'ya gelmiştir.(Kazancıgil, 2016 s. 4) Ankara'ya geldiği andan itibaren Dahiliye Vekaleti aracılığı ile İngiltere'ye mektuplar göndermiştir. Ankara Hükümeti'nin güvenini kazanmak için mektuplarını kapatmadan göndermesi üzerine dikkatleri üzerine toplamıştır. Mektupların iki satırdan olması ise daha çok şüphe uyandırmaya başlamıştı. Dönemin Dahiliye Vekili, Adnan Bey ise kimyager Avni Refik Bekman'ı bu işle görevlendirmişti. Mektupların üzerine amonyak damlatılarak fenofaleinle yazılan yazılar görünmeye başladı. Mustafa Kemal Paşa ile ilgili yazdığı son mektubu ise Mustafa Sagir'in sonunu getirmiştir. Polis Müdürlüğünde, Adnan Bey'in gözetiminde sorguya alındıktan sonra İstiklâl Mahkemelerinde yargılanan Mustafa Sagir, 23 Mayıs 1921'de idam edildi (Kılıç Ali, 2018, s.399).

Bu çalışmada, birinci el ve ikinci elden kaynaklarla hem İstiklâl Mahkemeleri'nin işleyişini hem de Milli Mücadele döneminde yabancı devletlerin Anadolu içerisindeki casusluk faaliyetlerini vurgulamaya yönelik bir örnek üzerinden Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında (MEB, 2018) yer alan kazanımlarla bağlantılı etkinlik temelli ders planını uygulamak amaçlanmıştır.

ETKİNLİĞİN UYGULANMASI VE DENEYİM

Etkinlik, Ortaöğretim 12. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi *Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Yapılan Ayaklanmalar* konusu kapsamında hazırlanmıştır. Hazırlanan bu etkinlikle amaç; 12.2.2" *Büyük Millet Meclisi'nin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.*" Kazanımına yönelik bilgi ve becerileri kazandırmaktır. ²

² Alt kazanımlar ise;

"a) BMM'nin açılış gerekçeleri vurgulanarak bu meclisin genel özelliklerine değinilir.

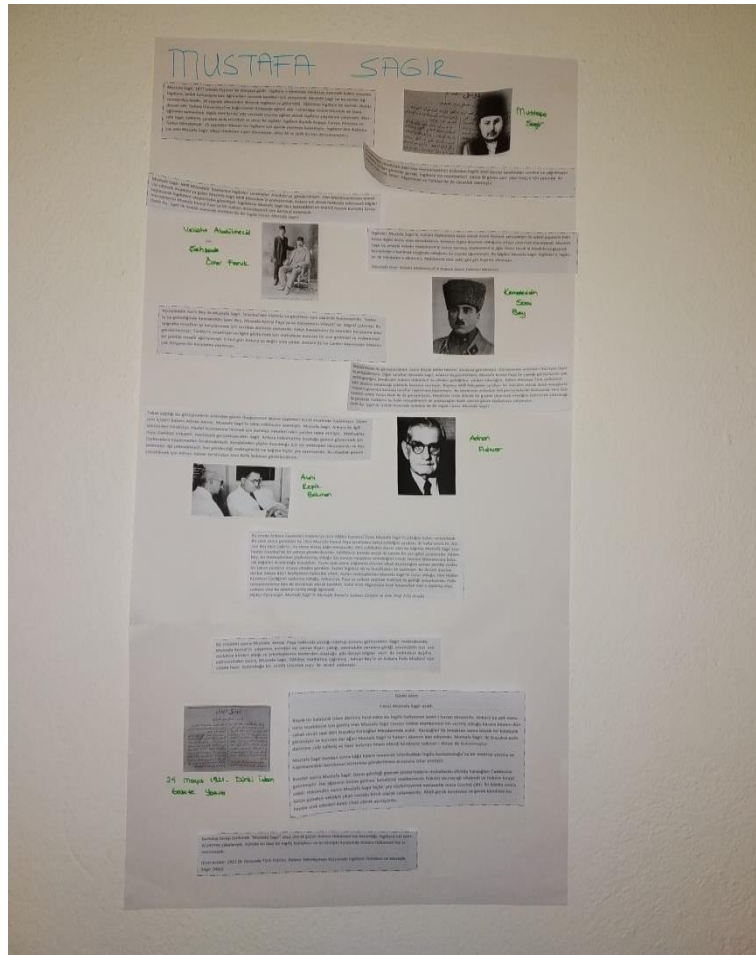
b) BMM'ye karşı ayaklanmalar ve ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirlere değinilir.

c) İstiklal Mahkemeleri'nin kuruluş gerekçeleri, işleyişi ve bu mahkemelere getirilen eleştirilere çeşitli kaynak ve görüşlerden alıntılar yapılarak yer verilir.

c) Anadolu Ajansının kurulmasına değinilir."

Hazırlanan bu etkinlik Ankara ili Pursaklar ilçesi Kocalar Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde 12-H sınıftaki 20 kız öğrenciye uygulanmıştır. Etkinlik için 3 adet çalışma yaprağı hazırlanmıştır. Öğrencilere konu hakkında bilgi verildikten sonra öncelikle İstiklâl Mahkemeleri'nin işleyişini kavratmak için Çalışma Yaprağı-1'i öğrencilere dağıtılmıştır. Çalışma Yaprağı-1 için öğrencilere 15 dakika süre verilmiştir. Bu etkinlikte amaç, İstiklâl Mahkemeleri'nin hangi mahkemeden etkilendiği, Osmanlı Devletindeki mahkemelerden farkını öğrenciye kazandırmaktır. Öğrenciler bu etkinliği verilen süreden daha kısa bir sürede bitirmişler ve İstiklâl Mahkemeleri'nin oluşum sürecini ilk defa bu etkinlik sayesinde farklı bir şekilde öğrendiklerini ifade etmişlerdir. İstiklâl Mahkemeleri ile ilgili olan etkinliğin yapılmasının ardından öğrencilere Büyük Millet Meclisi'ne yapılan ayaklanmaların ve casusluk hareketlerinin olduğu anlatılmıştır. Bu casusluk hareketine örnek olarak ise Hint asıllı İngiltere Ajanı Mustafa Sagir hakkında kısa bir bilgi verilip sınıf dörder kişilik beş gruba bölündü.

Mustafa Sagir'e yönelik olan sıradaki etkinliğin bulunduğu Çalışma Yaprağı-2, bant, A3 Kağıt, makas, renkli kalem ve yapıştırıcı öğrencilere dağıtılmıştır. Etkinlikte ayrıca Mustafa Sagir ile ilgili karışık bilgiler verilmiştir. Bu karışık bilgilerin öğrenciler tarafından kutucuklarda yer alan bilgilerden hareketle kronolojik sıralamaya koyulmaları ve kendilerine verilen bilgiler ışığında poster hazırlamaları istenmiştir. Çalışma Yaprağı-2 Ekler sayfasında yer alan görsellerin de öğrenciler tarafından kullanılması istenmiştir. Bunun için öğrencilere 20 dakika süre verilmiştir. Öğrenciler kronolojik sıralama yaparken çok zorlandıklarını verilen sürenin kendileri için yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Grup arkadaşlarıyla kronolojik sıralamayı yapan öğrenciler verilen materyallerle poster yapmışlardır.

Öğrencilerin hazırlamış olduğu bir poster örneği

Bu posterleri oluştururken eğlendiklerini belirtmişlerdir. Çalışma Yaprağı-2/ Ekler kâğıdında yer alan görsellerden faydalanan öğrenciler şuna kadar adını duyup fotoğraflarını hiç görmedikleri kişileri de bu ekler sayfasından yararlanarak öğrenme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir.

Etkinlik sonu öğrenciler ile fotoğraf

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

12. Sınıf öğrencilerine Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kapsamında yaptırılan bu etkinlikler ile aslında istenilen öğrencilerin tekdüze anlatımdan biraz daha farklı bir yöntemle konunun kavratılmasıdır. Verilen bu üç etkinlikle hem kazanım hakkında bilgi sahibi olunmuş hem de öğrencilerin çalışma yaprakları ile konuyu farklı şekilde öğrenebilecekleri anlaşılmıştır. Bu etkinlik çalışmaları ile öğrencilere farklı tarihsel becerilerin kazandırılması açısından da önemlidir. Milli Mücadele döneminde hem BMM'ye karşı yapılan ayaklanmalar hem de casusluk hareketleri açısından Mustafa Sagir örneği, öğrencilerde konuya olan ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Etkinlikte yer verilen birinci dereceden kaynaklar ve olayda bizzat olan kişilerin görsellerinin de kullanılması öğrencilerin merakını daha da arttırmıştır. Mustafa Sagir'in doğum yerinin harita üzerinde verilmesi, öğrencilerin o bölgeye ait bir harita görmeleri coğrafya bilgilerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etkinliğin değerlendirme aşamasında genel olarak öğrenciler, etkinliği yaparken zorlandıklarını belirtmişlerdir. İnkılap Tarihi kapsamında böyle bir etkinlik yapmadıklarını ilk kez, böyle bir etkinlikle ve etkinlik sorularıyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Poster yapılırken zevk aldıklarını ve eğlendiklerini söylemişlerdir. Mustafa Sagir gibi bir kişiliği ise bu etkinlikle duyduklarını, bu gibi casus kişilerin ders kitaplarında yer almasını istediklerini de bir kısım öğrenci özellikle belirtmişlerdir. Derslerde bu tarz etkinliklerin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu etkinlikle ders kitaplarında görsellerin kullanılarak kalıcı öğrenmenin sağlanması gerektiği de saptanmıştır.

Öğrenciler, Çalışma Yaprağı-2'deki kronolojiyi oluştururken her grup birbirinden farklı sıralamalar yapmışlardır. Çalışma Yaprağı-3'de yer alan 1. Açık uçlu soruyla öğrenciler çoğunlukla Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin tarafsız olduğu şeklinde bir kanaat oluşturmuşlardır. 3. Soruda yer alan karşılaştırma sorusunda ise önce kendi tahminlerini belirterek daha sonra araştırma yaparak tahminleriyle gerçek sonuçları karşılaştırdıklarında bir kısım öğrencinin tahminlerinin doğru olduğu görülmüştür.

¹ Bu etkinliği hazırlamamda emeği olan değerli hocam Prof. Dr. Bahri ATA'ya, İngilizce Özet yazımı için ODTÜ İngilizce Tarih bölümünde okuyan sevgili arkadaşım Aybüke Soylu'ya, Kocalar Anadolu İmam Hatip Lisesi 12-H Sınıfı öğrencileri, okul müdürü Ali Rıza Arslan'a ve Tarih öğretmeni Kadir Saylan'a teşekkürü bir borç bilirim.

EKLER:**ÇALIŞMA YAPRAĞI-1**

Bu çalışma yaprağından “İhtilal Mahkemeleri, Bidayet Mahkemeleri, İstiklâl Mahkemeleri” ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgiler ışığında sorulan soruları cevaplayınız.

İHTİLAL MAHKEMELERİ:	SORULAR
<p>10 Mart 1793'te kurulan Fransız İhtilal Mahkemeleri'nin amacı “inkılâp düşmanı her girişimi, hürriyet, eşitlik, birlik, cumhuriyetin bölünmezliği, devletin iç ve dış güvenliği aleyhindeki her suikastı ve krallığı tekrar kurmayı hedefleyen bütün komploları yargılamaktı.” Mahkemenin kararları kesin olup bu kararlar aleyhine bir üst mahkemeye başvurma ve temyiz hakkı yoktu. Bir jüri, bir savcı ve iki hâkimden oluşan mahkeme üyeleri Convention (Meclis) tarafından tayin ediliyordu</p>	<p>1. İstiklâl Mahkemeleri'nin kurulma ihtiyacı Bidayet Mahkemeleri'nin görevini tam anlamıyla yerine getiremeyip ülkede hukuki bir otorite sağlayamamasıdır, işleyiş bakımından Bidayet Mahkemeleri ve İstiklâl Mahkemelerini karşılaştırınız.</p> <p>2. Sizce, İstiklâl Mahkemeleri Bidayet ve İhtilal Mahkemelerinin özelliklerine bakıldığında hangisinden esinlenilerek oluşturulmuştur?</p> <p>3. İhtilal Mahkemeleri ile İstiklal Mahkemeleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyunuz.</p>
<p>BİDAYET MAHKEMELERİ: 1879 yılında yapılan düzenlemeyle Nizâmiye mahkemeleri ceza ve hukuk daireleri olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. Her bir kısım bidâyet ve istinâf mahkemeleri olmak üzere iki dereceli idi. Bidâyet mahkemeleri hem basit kazalarda hem de livâ ve vilâyetlerin merkez kazalarında bulunmaktaydı. Bir başkan iki üyeden meydana gelen üyelerden birisi önceleri aynı zamanda başkâtip iken sonradan mahkemelere ayrıca başkâtip tayin edilmeye başlanmıştır. Kazalarda görev yapan başkâtipler, üyelerden birisi mahkemede bulunmadığında onun yerine görev ifâ ederlerdi.</p>	<p>4. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin “İstiklâl Mahkemeleri” maddesinden yararlanarak İstiklâl Mahkemeleri ile ilgili bir yazı yazınız.</p>
<p>İSTIKLÂL MAHKEMELERİ: Ankara'daki yeni hükümetin otoritesini kabul ettirmek, asker kaçaklarını önleyerek Türk ordularını güçlendirmek ve bölgede asayiş sağlamaya yönelik olarak İstiklal Mahkemeleri'nde kararlar hâkimlerin vicdani kanaatlerine göre verilirdi. Verilen kararlar kesin olup derhal infaz edilmekte ve temyiz hakkı bulunmamaktaydı. Sanıklar mahkemede kendi savunmalarını kendileri yapmak zorundaydı. Öncelikle asker kaçaklarını yargılamak amacıyla kurulan bu mahkemelerin yetkileri kısa sürede vatana ihanet, casusluk, yolsuzluk, eşkıyalık, isyan, saldırı ve bozgunculuk gibi suçları da kapsar hale gelmiştir.</p>	

ÇALIŞMA YAPRAĞI- 2

PARÇALARI BİRLEŞTİR

Aşağıda Mustafa Sagir'in hayatına dair bilgiler ve Anadolu'daki casusluk faaliyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgileri birleştirerek Mustafa Sagir ile ilgili bir poster çalışması yapınız.

Mustafa Sagir, 1877 yılında Peşaver'de dünyaya geldi. İngiltere o dönemde Hindistan üzerinde hakim unsurdu. İngiltere, belirli zamanlarla bazı öğrencileri ayırarak kendileri için yetiştirirdi. Mustafa Sagir ise bu ayrılan öğrencilerden biridir. 10 yaşında ülkesinden alınarak İngiltere'ye götürüldü. Eğitimine İngiltere'de özel bir okulda devam etti. Oxford Üniversitesi'ne bağlı Lincoln Kolejinde eğitim aldı. Cambridge Üniversitesinde de lisans eğitimini tamamladı. İngiliz Gizli Servisi'nde casusluk üzerine eğitim alarak İngiltere çıkarlarına çalışmıştır. Mustafa Sagir, kültürlü, çalışkan,akıllı,tecrübeli ve cesur bir kişiliktir. İngilizce dışında Arapça, Farsça, Almanca ve Türkçe bilmekteydi. 25 yaşından itibaren ise İngiltere için ajanlık yapmaya başlamıştır. İngiltere'den diplomasını alan Mustafa Sagir, ülkesi Hindistan'a geri dönmüştür. *(Kılıç Ali ve Salih Kış'tan düzenlenmiştir.)*

Kurtuluş Savaşı tarihinde "Mustafa Sagir" olayı olarak geçen Ankara Hükümeti'nin kararlılığı, İngiltere'nin prestij yitirme çabalarıydı. Aslında bu olay bir İngiliz komplosu ve bu komplo karşısında Ankara Hükümeti'nin sınınamasıydı.

(Esat Arslan- 1921 İlk Yarısında Türk-Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiltere Politikası ve Mustafa Sagir Olayı)

Bu sırada Ankara Gazeteleri İnebolu'ya Hint Hilâfet Komitesi Üyesi Mustafa Sagir'in çıktığını haber veriyorlardı. Bir süre sonra gazeteler bu zâtın Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edildiğini yazdılar, iki hafta sonra Dr. Adnan Bey beni çağırttı. Ve elime birkaç kâğıt tutuşturdu. Dört sahifeden ibaret olan bu kâğıtlar Mustafa Sagir tarafından İstanbul'da bir adrese gönderiliyordu. Sahifelerin birinde ancak iki satırlık bir yazı göze çarpıyordu. Adnan Bey, bu mektuplardan şüphelenmiş olduğu için bunları muayene etmeliğimi istedi. Hemen lâboratuvara koşarak kâğıtları incelemeye koyuldum. Yarım saat sonra, kâğıtların üzerine alkali damlattığım zaman pembe renkte bir takım yazıların ortaya çıktığını gördüm. Yazılar İngilizce idi ve fenolftalein ile yazılmıştı. Bu durum üzerine derhal Adnan Bey'i keyfiyetten haberdar ettim. Açılan mektuplardan Mustafa Sagir'in casus olduğu, Hint Hilâfet Komitesi Üyeliğinin uydurma olduğu, Ankara'ya, Paşa'ya suikast yapmak maksadı ile geldiği anlaşılıyordu. Polis soruşturmasına ben de tercüman olarak katıldım. Daha önce Afganistan Kralı Amanullah Han'a yapılmış olan suikastı yine bu adamın tertip ettiği öğrenildi.

(Aykut Kazancıgil- Mustafa Sagir'in Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi ve Ord. Prof. Fritz Arndt)

İngilizler, Mustafa Sagir'le, Veliâht Abdülmecit başta olmak üzere Osmanlı şehzadeleri ile askerî paşaların hâkimen İngiliz dostu olup olmadıklarını, kimlerin İngiliz düşmanı olduğunu ortaya çıkarmak istemişlerdi. Mustafa Sagir bu amaçla Veliâht Abdülmecit'le temas kurmuş, Abdülmecit'in oğlu Ömer Faruk'la Anadolu'ya geçerek Kemalistler'e katılmak istediğini bu sayede öğrenmiştir. Bu bilgileri Mustafa Sagir, İngilizler'e, İngilizler de Vahdettin'e aktarınca, Abdülmecit otuz sekiz gün göz hapsine alınmıştır.

(Mustafa Oral- Veliâht Abdülmecid'in Ankara Davet Edilmesi Meselesi)

Mustafa Sagir,Hindistan'daki kısa memuriyetinin ardından,İngiliz Gizli Servisi tarafından Londra'ya çağırılmıştır. Kendisine verilen görevler gereği, İngiltere'nin menfaatleri adına ilk görev yeri olan İsviçre'nin yanında Almanya, İran, Irak, Mısır, Afganistan ve Türkiye'de de casusluk yapmıştır.

Mustafa Sagir, Millî Mücadele başlayınca İngilizler tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. Hint Müslümanlarının temsilcisi sıfatıyla Anadolu'ya gelen Mustafa Sagir Millî Mücadele'yi yozlaştırmak, Ankara'nın ahvali hakkında teferruatlı bilgiler toplayarak İngilizlere ulaştırmakla görevliydi. İngilizlerin Mustafa Sagir'den bekledikleri en önemli hizmet Kurtuluş Savaşı mücadelecisi Mustafa Kemal Paşa'ya bir suikast düzenleyerek onu bertaraf etmesiydi.

(Salih Kış- İşgal ile İstiklâl Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casus: Mustafa Sagir)

Dünki İdam

Casus Mustafa Sagir asıldı.

Büyük bir kalabalık İslam âlemine kasd eden bu İngiliz hafiyesine lanet-i huvar okuyordu. Ankara'ya pek melunane teşebbüs için gelmiş olan Mustafa Sagir casusu İstiklal Mahkemesi'nin vermiş olduğu karara binaen dün sabah zevali saat dört buçukta Karaoğlan Meydanında asıldı. Karaoğlan'da imsaktan sonra büyük bir kalabalık görünüyor ve kurulan dar ağacı Mustafa Sagir'in haber-i idamını ilan ediyordu. Mustafa Sagir, iki buçukta polis dairesine celb edilmiş ve hazır bulunan imam efendi kendisine telkinat-ı diniye de bulunmuştur.

Mustafa Sagir bundan sonra kâğıt kalem isteyerek İstanbuldaki İngiliz Konsolosluğu'na bir mektup yazmış ve hapisanedeki bavulunun konsolosa gönderilmesi arzusunun izhar etmiştir.

Bundan sonra Mustafa Sagir, beyaz gömleği giyerek jandarmaların muhafazası altında Karaoğlan Caddesine getirilmiştir. Dar ağacının önüne gelince, kendisine mahkemenin hükmü okunacağı söylendi ve hüküm kıraat edildi. Hükümden sonra Mustafa Sagir hiçbir şey söyleyerek metanetle masa üzerine çıktı. İki dakika sonra bütün günahını sekaleti çıkan vücudu biruh olarak sallanıyordu. Ahali gerek kendisine ve gerek kendisini bu hayata sevk edenleri lanet-i hun olarak ayrılıyordu.

Mustafa Kemal ile görüştürülmek üzere Büyük Millet Meclisi binasına getirilmiştir. Görüşmenin ardından Hürriyet Oteline yerleştirilmiştir. Diğer taraftan Mustafa Sagir, Ankara'da,gazetecilere; Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmenin çok verimli geçtiğini, kendisinin Ankara Hükümeti'ne elinden geldiğince yardım edeceğini, bütün dünyaya Türk milletinin haklı davasını anlatacağı şeklinde beyanat vermiştir. Böylece Millî Mücadele taraftarı bir mücahit olarak ılımlı mesajlarla insanların güvenini kazanıp taraftar toplamaya başlamıştır. Bu beyanatın ardından ikili görüşmelerde bulunarak Yeni Gün Gazetesi sahibi Yunus Nadi ile de görüşmüştür. Kendisine Urdu dilinde bir gazete çıkarmak istediğini belirterek çıkaracağı bu gazetede Türklerin bu haklı mücadelesini de anlatacağını ifade ederek güven toplamaya çalışmıştır.

(Salih Kış- İşgal ile İstiklâl Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casus: Mustafa Sagir)

Fakat yaptığı bu görüşmelerin ardından güven duygusunun aksine Őüpheleri kendi etrafında toplamıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Adnan Adıvar, Mustafa Sagir'in takip edilmesini istemiştir. Mustafa Sagir, Ankara ile ilgili izlenimleri Hindistan Hilafet Komitesine iletmek için Dahiliye Vekaleti'nden yardım talep etmiştir. Mektuplaşması Dahiliye Vekaleti vasıtasıyla gerçekleşecekti. Sagir, Ankara hkmetine duyduğu güveni göstermek için mektuplara kapatmadan bırakmaktaydı. Kendisinden Şüphe duyulduğu için ise mektuplar okunuyordu ve bazı kelimeler ilgi çekmekteydi. Son gönderdiği mektuplarda ise kağıtta hiçbir Şey yazmıyordu. Bu olaydaki gizemi çözebilmek için Adnan Adıvar tarafından Avni Refik Bekman görevlendirildi.

Kemaleddin Sami Bey ile Mustafa Sagir, İstanbul'dan İnebolu'ya geçerken aynı vapurda bulunuyordu. İnebolu'ya gelindiğinde Kemaleddin Sami Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya ve Kastamonu Vilayeti'ne telgraf çekmişti. Bu telgrafta misafirin iyi karşılanması için tertibat alınması yazıyordu. Fakat Kastamonu'da istenilen karşılama alayı grlememişti. Türklerin misafirperverliğini göstermek için mahallede bulunan bir eve girilmişti ve mkemmел bir Şekilde misafir ağırlanmıştı. Ertesi gün Ankara'ya doğru yola çıkıldı. Ankara'da ise ankırı kapısından itibaren çok ihtiyaşlı bir karşılama yapılmıştı.

Bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşa hakkında yazdığı mektup sonunu getirecektir. Sagir, mektubunda; Mustafa Kemal'in yaşantısı, evinden ne zaman dışarı çıktığı, otomobille nerelere gittiği, otomobilin hızı otomobiline kimleri aldığı ve arkadaşlarının kimlerden oluştuğu gibi detaylı bilgiler verir. Bu mektubun deşifre edilmesinden sonra, Mustafa Sagir, Dhiliye Vekletine ağrılmış, Adnan Bey'in ve Ankara Polis Müdürünün odada hazır bulunduğu bir sırada casusluk suçu ile tevkif edilmiştir.

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2/ EKLER

Prof. Dr. Adnan Adıvar

Kemaleddin Sami Gökçen

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin haberi görseli üzerinde verilmiş Casus Mustafa Sagir

Avni Refik Bekman (Sağda)

Hakimiyet-i Milliye "Gazetesi Dünki İdam" adlı Mustafa Sagir haberi

Veliht Abdlmeaid ve Őezade Ömer Faruk

KAYNAKÇA

- Arslan, E. (1995). 1921 yılı ilk yarısında Türk-Fransız, İtalyan yakınlaşması karşısında İngiltere politikası ve Mustafa Sagir Olayı, *ATAM Dergisi*, 31. 186-222.
- Aslan, S., Dünder, T. (2014). Cumhuriyet döneminde İstiklal mahkemeleri. *Mukaddime*, 5(1). 27-44.
- Berkem, S. (1960). Unutulmuş günler, Hilmi Kitabevi: İstanbul.
- Kazancıgil, A. (1998). Dr. Adnan Adıvar, Prof. Dr. Avni Refik Bekman ve Mustafa Sagir: Bir casusluk hikayesinin bilimsel yönü, *Tıp Tarihi Araştırmaları*. S.7, 171-173.
- Kış, S. (2009). İşgal ile istiklâl arasında Anadolu'da bir İngiliz casusu: Mustafa Sagir, *Tarihin Peşinde*.1 (1), 195-210.
- Kılıç Ali (2018). Atatürk'ün sırdaşı Kılıç Ali'nin anıları, İş Bankası Kültür Yayıncılık: İstanbul.
- Küçük, C. (2001). İstiklal mahkemeleri, İslam Ansiklopedisi, c.23, TDV Yayınları: Ankara.
- MEB, (2018) Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim programı. Ankara: MEB
- Oral, M. (2005). Veliht Abdülmecid'in Ankara'ya davet edilmesi meselesi, *ATAM Dergisi*, 21(61).
- Özdemir, S. (2014). Milli mücadele dönemi bazı casusluk faaliyetleri ve Mustafa Sagir, *ATAM Dergisi*. (E.T. 15.05.2019)